

dr hab. Dorota Kozaryn, prof. US

Uniwersytet Szczeciński

Recenzja pracy doktorskiej

pt. *Strategie językowo-komunikacyjne w felietonistyce Agaty Passent*

autorstwa pani mgr Moniki Olkowskiej

Recenzowana praca zatytułowana *Strategie językowo-komunikacyjne w felietonistyce Agaty Passent* stanowi interesujące opracowanie zagadnienia znajdującego się w zakresie zainteresowania lingwistyki tekstu, dotyczy bowiem sposobu ukształtowania kompozycyjnego i treściowego, genologii - analiza obejmuje felieton oraz stylistyki, ponieważ opis uwzględnia kwestie idiosylu i budujących go elementów. Dodać należy, że to opracowanie udane, realizujące założone przez Autorkę cele, czyli wykrycie i opisanie w aspekcie strukturalnym, pragmatycznym, stylistycznym i poznawczym zbioru najbardziej wyrazistych strategii językowo-komunikacyjnych wykorzystywanych przez Agatę Passent w felietonach publikowanych w czasopismach polskich. Informacje o celach pracy, wykorzystywanej metodologii (tekstologicznej, stylistycznej, typowej dla dyskursu feministycznego), zawartości czterech rozdziałów budujących recenzowaną pracę, Agacie Passent i bazie materiałowej zawiera *Wstęp* (s. 6-10). W charakterystyce podstawy materiałowej pojawiły się nazwy czasopism, z których pochodzą badane felietony (miesięczniki: „Twój Styl”, „City Magazine”, „Twoje Dziecko”), lata, w których teksty te się ukazywały (ogółem 1996-2012), zabrakło natomiast informacji o liczbie przebadanych felietonów – tego dowiadujemy się z rozdziału III, gdzie na s. 75 Doktorantka podaje, że przebadła 288 tytułów felietonów (179 z „Twojego Stylu”, 37 z „City Magazine”, 72 z „Twojego Dziecka” – ta nierówna liczba felietonów z poszczególnych czasopism to efekt różnego czasu współpracy felietonistki z tymi magazynami), co w sposób pośredni wskazuje na liczbę przeanalizowanych tekstów. Liczby nie tylko porządkują przedstawiany wywód, ale przede wszystkim obiektywizują przeprowadzane analizy i decydują o sprawdzalności/porównywalności wniosków, dlatego o uwzględnianie badań kwantytatywnych upominać się należy.

Rozdział I zgodnie z tytułem przedstawia założenia teoretyczne i metodologiczne recenzowanej dysertacji (s. 11-41). W kolejnych podrozdziałach pierwszej części tego rozdziału Autorka definiuje pojęcia *strategii* i *strategii językoznawczej* (s. 11-12), wskazuje na przyjęte w rozważaniach rozumienie strategii *językowo-komunikacyjnych, konwersacyjnych,*

dyskursu i dyskursywnych oraz przekłada je na poziomy projektowanego opisu (s. 12-18), przedstawia znaczenia terminów: *dyskurs, tekst, styl, idiosstyl* i *gatunek* (s. 18-25) oraz określa wyróżniki felietonu jako gatunku - w różnych kontekstach - pogranicznego (s. 25-29). Rzeczą naturalną w rozdziale przedstawiającym założenia metodologiczne jest sięgnięcie do literatury przedmiotu – w recenzowanej pracy literatury bogatej, w szerokim przekroju czasowym, wykorzystywanej właściwie i pozwalającej pani mgr Olkowskiej na uzasadnienie przyjętego stanowiska metodologicznego. Autorka sprawnie posługuje się terminologią, wątpliwości budzą jedynie pojęcia: *idiosstyl, idiolekt, język osobniczy*. Otóż we *Wstępie* (s. 6, przypis nr 4) Doktorantka pisze: „Terminy: *idiosstyl, idiolekt, język osobniczy* traktuję jako synonimy”, natomiast w rozdz. I w bardzo przekonującym zresztą przedstawieniu tych pojęć, stwierdza, że *idiosstyl* uznaje za wariant/ wymiar stylistyczny *idiolektu* (s. 22/ 25) – widzę w tym pewną niekonsekwencję.

W drugiej części rozdziału I zatytułowanej *Wspólnota dyskursu – społeczne i kulturowe uwarunkowania komunikacji* w trzech podrozdziałach omawiane są kolejno: kulturowe uwarunkowania dyskursu jako jego strategii globalnej (s. 30-31), prasa kobieca jako segment rynku prasowego z wyróżniającą się strategią (*strategie of care*) i medialne profile czasopism, w których ukazywały się badane felietony (s. 31-37) oraz kobiecy styl komunikacji (s. 37-41). Wszystkie przedstawione kwestie stanowią będą kontekst wzbogacający interpretacje analizowanego materiału w kolejnych rozdziałach pracy.

Pierwszym z trzech rozdziałów o charakterze analitycznym jest rozdział II przedstawiający strategię nadawczo-odbiorcze wykorzystywane przez A. Passent w jej felietonach (s. 42-69). Stąd najpierw ustalenia teoretyczne dotyczące portretu komunikacyjnego, w przypadku omawianych tekstów – felietonowej osobowości w ujęciu nauk zarówno humanistycznych, jak i społecznych (s. 42-46), a następnie charakterystyka głównych i pobocznych ról społeczno-komunikacyjnych przybieranych przez A. Passent, przejawów postaw felietonowego „ja” w kontekście strategii poszczególnych czasopism (s. 47-58). Oglądu całości strategii nadawczo-odbiorczych w felietonach Passent dopełniają uwagi na temat sposobów istnienia odbiorcy w tekście i nawiązywania z nim kontaktu (s. 58-69). Z przedstawianych w poszczególnych podrozdziałach szczegółowych rozważań, dobrze egzemplifikowanych i ciekawie interpretowanych, wyłania się obraz zróżnicowanych sposobów prezentowania się nadawcy w tekstach, jego dbania o czytelnika i środków wskazujących na nawiązanie z nim relacji imitującej towarzyską (m. in. kreowanie zwrotności komunikatu, dodatnie wartościowanie odbiorcy przy prezentacji nadawcy z elementami autodeprecjacji). Zapewne fakt konstruowania wniosków dla każdego z podrozdziałów

oddzielnie powoduje niewystępowanie zarówno w tym, jak i w pozostałych rozdziałach podsumowania całej tej wyodrębnionej części, czego należałoby się spodziewać w sytuacji, gdy każdy z rozdziałów rozpoczyna się podrozdziałem zatytułowanym *Wprowadzenie*.

Rozdział III zawiera wskazanie i opisanie strategii treściowo-kompozycyjnych występujących w felietonach A. Passent (s. 70-136), dzięki czemu możliwe stanie się rozpoznanie „jaki jest świat myśli felietonistki Agaty// Passent oraz jak autorka ten świat konstruuje na poziomie organizacji struktury tekstu” (s. 71-72). Po zawartych w dwóch podrozdziałach (co do potrzeby ich wyodrębniania nie jestem w pełni przekonana) podrozdziału 1. pt. *Wprowadzenie* uwagach dotyczących możliwego „wszystkoizmu” tematycznego felietonu i jego miejsc strategicznych, za które uznaje Doktorantka: tytuł, akapity: inicjujący oraz podsumowujący felieton (s. 70-72), następuje analiza kształtu i roli ramy tekstowej felietonu, przedstawiana w dwóch podrozdziałach zatytułowanych: 2. *Rola i kształt tytułu w felietonistyce Agaty Passent* (s. 72-86) oraz 3. *Rama tekstu felietonowego* (s. 87-107), dzielonego dalej na 3.1. *Tytuł a struktura tekstu. Gry tytułu z teksem* oraz 3.2. *Sposoby gatunkowego organizowania struktury tekstu felietonowego*. W moim przekonaniu trafniejsze byłoby stworzenie wspólnego podrozdziału *Rama tekstu felietonowego*, w obrębie którego opisane zostałyby w kolejnych podrozdziałach: tytuły, akapity inicjalne i końcowe. Taką strukturę podrozdziału uzasadniałby nie tylko fakt, że ramę tekstową stanowią wszystkie trzy elementy, ale i wyznaczająca kierunek przeprowadzanych analiz koncepcja zaproponowana przez prof. Marię Wojtak a polegająca na opisywaniu gry językowej tytułu z czytelnikiem i gry tytułu z tekstem. Co do samej analizy: została przeprowadzona w sposób właściwy, wieloaspektowy i pozwalający na sformułowanie różnorodnych wniosków, byłaby wyczerpująca, gdyby nieco szerzej potraktowano w niej kwestie dotyczące metaforyki tytułów (por. s. 83) czy zrealizowano zapowiedź dotyczącą tego, że „warto się przyjrzeć bliżej” (s. 78) pojawiającym się w tytułach pytaniom apelatywnym (por. s. 78, akapit 3). Czwarty podrozdział rozdziału III zawiera analizę strategii prezentowania treści w felietonach, polegającą na wyodrębnianiu i opisywaniu stosowanych w nich aktów mowy (s. 126-136) oraz form podawczych: opisu (s. 109-117), opowiadania (w części poświęconej narracji – s. 117-120) i argumentacji (s. 120-126). Sposób przeprowadzenia analizy nie budzi wątpliwości, poza kwestią klasyfikacji (kategoryzacji) – por. s. 114-117. Doktorantka uznaje ją za „rodzaj deskrypcji będący jednym ze sposobów porządkowania faktów” (s. 114), w świetle przedstawionych jednak przykładów: to klasyfikacja jako sposób porządkowania zjawisk korzysta z deskrypcji jako z formy podawczej.

W rozdziale IV pani mgr Olkowska dokonuje analizy warstwy stylistycznej badanych felietonów (s. 137-226). Uznając, że podstawę stylową felietonu stanowi styl potoczny, Autorka dokonuje opisu strategii emocjonalno-wartościujących na płaszczyźnie leksykalnej i składniowej oraz obrazowości. Za przejawy strategii emocjonalno-wartościującej na płaszczyźnie leksykalnej uznaje Doktorantka pojawianie się w felietonach: słownictwa potocznego sterującego uczuciami odbiorców (przedstawianego w podziale na części mowy; podrozdział 2.1., s. 138-158), ekspresywnych formantów słowotwórczych (podrozdział 2.2., s. 158-164), leksyki wulgarnej (zgodnie z ujęciem M. Grochowskiego w podziale na przekleństwa i wulgaryzmy referencyjno-obyczajowe – podrozdział 2.3., s. 164-165), wyrażen rytmizowanych (podrozdział 2.4., s. 165), słownictwa rzadkiego (zgrupowane w tym podrozdziale słownictwo ukazuje, że za takie uznaje Autorka i to wyodrębniane ze względu na życie wyrazów – przestarzałe, jak i to wyodrębnione ze względu na sposób funkcjonowania – książkowe, podrozdział 2.5., s. 166-168), wyrazów obcojęzycznych i spolszczanych słów angielskich (podrozdział 2.6, s. 168-172, w którym uwzględniono także wykorzystywanie liczby mnogiej w celu wyrażenia lekceważenia czy ironii). Podstawową wątpliwością w tej części, ale i w prawie całym rozdziale IV, jest fakt niedookreślenia przez Doktorantkę tego, czy analizie poddaje pełny materiał egzemplifikacyjny, czy tylko wybrany (uznany za reprezentację tego „reprezentatywnego” – por. s. 138; „[...] zadaniem niniejszego rozdziału będzie wskazanie leksemów, a w drugiej części także środków składniowych reprezentatywnych dla Agaty Passent, decydujących o indywidualności jej stylu”). Gdyby kierować się sygnałami tekstowymi (stosowanie przed rozpoczęciem przytaczania egzemplifikacji skrótu *por.* lub *np.*), wtedy na przykład rzeczowniki i czasowniki w podrozdziale 2.1. podane są wszystkie, ale przymiotniki już tylko w wyborze. To skutkuje nie tylko brakiem analizy kwantytatywnej (która jest uwzględniona tylko w podrozdziale 4.1. i częściowo w 4.2.), ale i „skazaniem się” Autorki na niekompletność wniosków (por. wnioski dotyczące podrozdziału 2, s. 172: „Podsumowując przegląd strategii leksykalnych, trzeba dodać, że najwięcej środków stylistycznych o właściwościach ekspresywno-wartościujących zostało wyekscerpowanych z felietonów Passent pochodzących z <<Twojego Stylu>>, znacznie mniej z nich odnalazłam w felietonistyce pochodzącej z <<Miastówki>> [zawierającej felietony z „City Magazine” – dop. D.K.] i <<Twojego Dziecka>>”). Ukazywane bogactwo środków stylistycznych w podrozdziale III rozdziału IV dotyczy realizowania cechy stylowej, jaką jest emocjonalność, na płaszczyźnie składniowej. Analizie poddano: pytania retoryczne (podrozdział 3.1., s. 172-176), powtórzenia (podrozdział 3.2, s. 176-180), zdania urwane i stosowany w nich znak niedopowiedzenia (podrozdział 3.3., s.

180-182), wykrzykniki, zdania wykrzyknikowe i ich równoważniki (podrozdział 3.4, s.182-185) oraz parentezę (podrozdział 3.5., s. 185-190). W tych podrozdziałach podrozdziału 3. wszędzie mamy do czynienia z przykładami danych zjawisk, co zostało zasygnalizowane poprzedzaniem egzemplifikacji skrótem *np.* oraz stwierdzeniem: „Poniżej omawiam najważniejsze środki składniowe, czyli elementy językowe dominujące i typowe dla Passent [...]” (s. 172). Pozostałe kwestie dotyczące analizy nie budzą wątpliwości. W podrozdziale 4. rozdziału IV omawiane są strategie obrazowości: frazeologizmy oraz porównania. W podrozdziale 4.1. (s. 192-213) uzasadnia się najpierw, dlaczego frazeologia jest przejawem obrazowości i idiosytylowości, następnie wykorzystując elementy kwantytatywne, dokonuje się analizy przede wszystkim innowacji frazeologicznych, analizy właściwej i poprawnej, dobrze obudowanej literaturą przedmiotu i zakończonej trafnymi wnioskami. W podrozdziale 4.2. (s. 214-226) bada się porównania. Tu ciekawe jest zwłaszcza badanie indywidualnych porównań felietonistki z perspektywy formalnej (stopień rozbudowy linearnej, sposób łączenia członów porównania) oraz znaczeniowej (poprzez wskazywanie pól, do których odnoszą się człony poszczególnych porównań).

Część zasadniczą pracy wieńczy *Zakończenie* (s. 227-229), niezwykle lapidarnie i w sposób skondensowany przedstawiające wyniki przeprowadzanych na ponad 220 (!) stronach rozważań. Dziwi ta skrótowość, zwłaszcza że, co prawda nie umożliwia ona udokumentowania, że stawiane sobie cele Autorka zrealizowała, ale nie pozwala na przedstawienie wielu wątków pojawiających się w rozprawie, wzbogacających ją i potwierdzających, że recenzowana dysertacja spełnia wymogi stawiane pracy doktorskiej. Podjęty bowiem przez panią mgr Monikę Olkowską nieopracowany dotychczas całościowo problem badawczy (ukazanie strategii językowo-komunikacyjnych typowych dla felietonistyki Agaty Passent) został rozwiązany w sposób właściwy, co uwidacznia się zarówno w doborze odpowiedniej metodologii, jak i poprawnym, w niektórych aspektach także twórczym, jej wykorzystaniu. Recenzowana dysertacja dowodzi również, że Doktorantka posiada niezbędną wiedzę dotyczącą lingwistyki tekstu i stylistyki, odczytanie w literaturze przedmiotu, czego pośrednim potwierdzeniem jest dołączona do pracy *Bibliografia*, obejmująca ogółem 277 pozycji (s. 230-246). Sformułowanie problemu badawczego natomiast i sposób jego rozwiązania dowodzi posiadania przez panią mgr Olkowską umiejętności prowadzenia pracy naukowej i dobrze rokuje na przyszłość.

Z recenzenckiego obowiązku odnieść się jeszcze należy do strony graficznej przedstawionej dysertacji. Zauważyć należy opanowanie przez Autorkę posługiwania się narracją naukową główną i poboczną. Przypisy najczęściej konstruowane są poprawnie, z

wyjątkiem kilku niejasnych. Niejasność ta bierze się stąd, że przypisy, o których mowa (nr 42, 46, 138, 175, 180) zawierają odesłanie do przypisu poprzedniego (*Ibidem*), jednak każdy z przypisów poprzedzających zawiera co najmniej dwie różne pozycje, w związku z tym nie wiadomo, do której z nich Autorka odsyła. Nie do końca poprawne są także przypisy wskazujące na cytowanie tekstu zapośredniczonego – po pierwsze, są one uzasadnione tylko wtedy, gdy nie ma z przyczyn obiektywnych dostępu do tekstu oryginalnego; po drugie, powinny zawierać adres bibliograficzny pozycji oryginalnej, a tego brak w przypisach nr 39, 41, 45, 70, 99, 118, 133, 174, 195, 218, 222, 251, 536. O tym, że zasadę konstruowania tego typu przypisów Doktorantka zna, świadczą skonstruowane poprawnie przypisy tego typu. W kilku miejscach pracy pojawiły się niezręczności językowe, błędy literowe oraz interpunkcyjne. Uznaję je jednak za niedoskonałości, które z łatwością usunęłyby korekta przeprowadzona w pewnym odstępie czasowym od zakończenia procesu redagowania pracy. Wskazane powyżej niedoskonałości nie wpływają w znaczącym stopniu na ocenę recenzowanej pracy.

Konkluzja: stwierdzam, że rozprawa pani mgr Moniki Olkowskiej pt. *Strategie językowo-komunikacyjne w felietonistyce Agaty Passent* spełnia wymogi stawiane pracy doktorskiej i wnioskuję o dopuszczenie pani mgr Olkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Szczecin, 19.06.2015 r.